

Ключевые слова: лексический фон, фоновая семантика, экспрессивно-эмоциональный маркер, переводческое соответствие, адекватность перевода.

Uskov D. Yu. Preserving the Expressive and Emotional Colouring of the Word in Translation

The semantic background of both original word and its equivalent in the target text is important for preserving the expressiveness in translation. While choosing the equivalent to the original word in the target it is important to take into account not only the expressive markers of the former, as expressiveness can be built on other kinds of background semes. Reproduction of expressiveness of the original text, based on different kinds of background semes of the word, especially if they are in opposition to the stylistic or temporal context of the original, is one of the clues to adequate translation of the source text in general. Analysing the original text translator should identify, which background semes make the word expressive and try to find in the target language the means, that due to its semantic components, realizing themselves in the given context, are able to produce the same expressive effect upon the receptor of the target text and thus to preserve not only the contents, but expressive adequateness of translation.

Key words: lexical background, semantic background, expressive marker, translation equivalent, adequate translation.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Клименко О. С.

УДК 81'373:811.111=161.1=161.2

I. В. Форостюк

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЕКВІВАЛЕНТІВ
ІЗ ЗООНІМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ АНГЛІЙСЬКОЇ,
УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ**

Проблема порівняльного вивчення мови актуальна на даному етапі розвитку сучасної лінгвістики з точки зору глобалізації світу та необхідності оволодіння знаннями з міжкультурної комунікації. Назріла практична необхідність упорядкування та опису всіх мов світу, тобто проблема мовної типології стала одним з найважливіших завдань мовознавства [1].

Питання теорії фразеології вивчали Л. Авксентьев, А. Альохіна, Н. Амосова, М. Алефіренко, Л. Булаховський, В. Виноградов, М. Демський, В. Жуков, О. Кунін, В. Мокієнко, Л. Скрипник,

О. Смирницький, Є. Поливанов. Найбільш відомі закордонні дослідники – Л. Сміт та Ш. Балли.

Питання порівняльного аналізу фразеологічних одиниць та систем різних мов піднімають у своїх роботах В. Гак, А. Райхштейн, Ю. Солодуб, І. Чернишова. Даний аналіз у фразеології має ряд особливостей, пов'язаних з властивостями фразеологічних одиниць як похідних та функціонально вторинних.

У теорії фразеології залишається велика кількість не вирішених проблем, серед яких неостаточна визначеність терміну фразеологічної одиниці, теорія еквівалентності та інші. На сучасному етапі значна увага вчених приділяється взаємозв'язку мови з культурою, народною творчістю та менталітетом народів, а також вивченню фразеологічних одиниць мови у порівняльному контексті. Фразеологізми із зоонімічним компонентом найбільш яскраво виділяють глибинні особливості мислення того чи іншого народу. Велика кількість зоофразеологізмів пояснюється важливою роллю тварин у житті людини з давніх часів до сьогодні. Спостерігається значний збіг у виборі тварин у фразеологічних одиницях різних мов для опису рис характеру людини, або його поведінки.

Метою даної роботи є опис проведеного нами порівняльного аналізу фразеологізмів англійської, української та російської мов, які мають ключовим словом назву живої істоти – тварини, птаха та інших, аналіз наявності міжмовних фразеологічних еквівалентів у трьох мовах, а також розгляд даних фразеологічних одиниць з точки зору їхньої класифікації як типологічно ідентичних фразеологізмів.

Фразеологічні одиниці структурно та функціонально вторинні, оснований на іншорівневих засобах (лексичних та граматичних) й будуються з них. Відповідно, в них, певною мірою, відображаються риси цих рівнів. Ці риси впливають на фразеологічні одиниці, тому під час порівняльного аналізу їх необхідно враховувати [2, с. 9].

Інша особливість порівняльного аналізу фразеологізмів – їхня ускладненість та багатоплановість. Фразеологічні одиниці – це довільні одиниці, які є складнішими від бази, що їх утворює. Крім того, фразеологізми відзначаються розбіжністю форми та смислу, що також ускладнює аналіз. Наслідком цих властивостей є апроксимативність (приблизність) результатів аналізу, оскільки абсолютна однакова значимість фразеологічних одиниць у порівнювальних варіантах не завжди можлива.

В нашій роботі ми розглядаємо еквівалентні фразеологічні одиниці. Серед чинників, що впливають на існування еквівалентів в різних мовах Ю. Солодуб виділяє: 1) спільність життєвого досвіду та процесів мислення, які їх відображають, а також однотипність окремих форм образного бачення світу у різних народів, навіть таких, які не мають між собою ніяких мовних контактів; 2) тісні культурно-історичні зв'язки між окремими народами, між цілими ареалами [3, с. 108]. Результатом таких зв'язків є запозичення фразеологізмів з однакових джерел.

Одним з перших таких джерел є, звичайно, література Давньої Греції. Латина також дала світу багато перекладів мудрих висловів. Далі можна зазначити французьку літературу, до того ж дуже часто французькі мовні звороти самі були кальками латинських висловів. У такому разі досить складно визначити, з якої мови запозичені англійські, російські або українські варіанти. І, звичайно, одним з найважливіших джерел фразеологічних одиниць є Біблія. Протягом століть вона була книгою, яку більше за будь-яку іншу читали в Європі. В Давню Русь біблійні тексти прийшли з Візантії, тому в українській та російській мовах мають місце переклади з Грецької.

Ми розглядали типи збігів зоофразеологізмів, які є міжмовними фразеологічними еквівалентами, МФЕ, які Ю. Солодуб поділяє за трьома видами збігів: 1 – МФЕ з повною однозначною відповідністю одиниць лексичного та граматичного рівнів; 2 – МФЕ з відсутністю однозначної відповідності одиниць лексичного рівня; 3 – з відсутністю однозначної відповідності одиниць граматичного рівня. [3, с. 107].

Таблиця 1

Приклади МФЕ 1 типу

Англійські фразеологізми	Українські та російські фразеологізми
to take a bull by the horns	Укр. – брати бика за роги Рос. – брать быка за рога
to play cat and mouse with smb.	Укр. – гратися як кіт з мишею Рос. – играть с кем-либо как кот с мышью
All cats are gray at night.	Укр. – уночі всі коти сірі Рос. – ночью все кошки серые
Crocodile tears	Укр. – крокодилячі сльози Рос. – крокодиловы слезы
to live a cat-and-dog life	Укр. – як кіт з собакою Рос. – как кошка с собакой
Buridan's ass	Укр. – Буріданів осел Рос. – Буриданов осел
as silly as a fox	Укр. – хитрий як лисиця Рос. – хитрый как лис
a Trojan horse	Укр. – Троянський кінь Рос. – Троянский конь
an early bird	Укр. – рання пташка Рос. – ранняя птичка
a white crow	Укр. – біла ворона Рос. – белая ворона
as proud as a peacock	Укр. – пишається як пава Рос. – гордый (важный) как павлин
to fish in a troubled water	Укр. – ловити рибку в каламутній воді Рос. – ловить рыбу в мутной воде

Англійські фразеологізми	Українські та російські фразеологізми
as mute as a fish	Укр. – німий як риба Рос. – нем как рыба
ostrich policy	Укр. – страусова політика Рос. – страусовая политика
As timid as a hare	Укр. – полохливий як заєць Рос. – трусливый как заяц

На лексичному, граматичному та смисловому рівні ми спостерігаємо повний збіг даних фразеологічних одиниць.

Таблиця 2

Приклади МФЕ 2 типу

Англійські фразеологізми	Українські та російські, фразеологізми
To <i>sell</i> the bear's skin before one has caught the bear	Укр. – <i>ділити</i> шкуру невбитого ведмедя Рос. – <i>делить</i> шкуру неубитого медведя
A bird's eye view	Укр. – вид з висоти пташиного <i>польоту</i> Рос. – вид с высоты пташиного <i>полета</i>
Like water off <i>duck's back</i>	Укр. – як з <i>гуски</i> вода Рос. – как с <i>гуся</i> вода
An old <i>fox</i>	Укр. – старий <i>горобець</i> , старий <i>вовк</i> Рос. – старый <i>воробей</i>
<i>Pigs</i> might fly.	Укр. – буває, що й <i>слон</i> літає. Рос. – Бывает, что и <i>коровы</i> летают.
Red as a <i>turkey-cock</i> .	Укр. – червоний як <i>рак</i> . Рос. – красный как <i>рак</i> .

Як бачимо, різниця даних фразеологічних одиниць спостерігається тільки на лексичному рівні, однак зміст залишається однаковим.

Приклади МФЕ 3 типу: *Don't look a gift horse in the mouth*. Укр. – дарованому коневі в зуби *не дивляться*. Рос. – дареному коню в зубы *не смотрят*. В англійському варіанті використовується імператив, в той час як в українському та російському варіантах – теперішній час.

A snake in the grass. Укр. – гадюка потайна. Рос. – змея подколотная. В англійському варіанті даного фразеологізму використані іменники, в той час як в українському та російському варіантах – іменник та прикметник. Різний граматичний склад значним чином впливає на будову мовних конструкцій, в той час як смислове значення фразеологічної одиниці залишається незмінним.

Більш загальною класифікацією, в яку входять і розглянуті МФЕ є типологічно ідентичні фразеологізми. Таких виділяють дві форми: 1-фразеологізми зі спільністю фразостворюючої моделі при збігах логіко-семіотичної та конкретно-образної форми її реалізації в різних мовах; 2 - фразеологізми зі спільністю фразостворюючої моделі при збігах тільки логіко-семіотичної форми її реалізації [3, с. 112]. Дяки з українських та

російських фразеологічних одиниць можна віднести також до першої або другої груп МФЕ, але деякі мають збіги тільки логіко-семіотичної форми.

Таблиця 3

Приклади типологічно ідентичних фразеологізмів (2 форма)

Англійські фразеологізми	Українські та російські, фразеологізми
Honey is not for ass's mouth.	Укр. – розуміється, як свиня в апельсинах. Рос. – понимает, как свинья в апельсинах.
Old ass is never good.	Укр. – був кінь, та з'їздився. Рос. – укатали сивку крутые горки.
As busy as a bee.	Укр. – як білка в колесі. Рос. – как белка в колесе.
For the birds.	Укр. – курям на сміх. Рос. – курам на смех.
A little bird told.	Укр. – сорока на хвості принесла. Рос. – сорока на хвосте принесла.
The early bird catches the warm.	Укр. – рання пташка росу п'є, а пізня слізки лле; рання пташка пшеничку клює, а пізня очки дере. Рос. – ранняя пташка носок прочищает, а поздняя глаза продирает.
To break a butterfly on the wheel.	Укр. – з гармати по горобцях стріляти. Рос. – стрелять из пушки по воробьям.
What can you have of a cat but her skin?	Укр. – з поганої вівці хоч вовни жмут. Рос. – с паршивой овцы хоть шерсти клок.
Dogs that put up many hares kill none.	Укр. – за двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш. Рос. – За двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь.
The tail wags the dog.	Укр. – курку яйця (не) вчать. Рос. – яйца курицу (не) учат.
Barking dog seldom bite.	Укр. – бійся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться. Рос. – бойся той собаки, что лает, а той, что исподтишка хватает.
As scarce as hen's teeth.	Укр. – на заячий скік, котові на сльози нема. Рос. – кот заплакал.
When pigs fly	Укр. – коли рак на горі свисне. Рос. – когда рак на горе свистнет.
To set the wolf to keep the sheep.	Укр. – замкнути вовка межі вівці (нехай тюрму знає). Рос. – пустить козла в огород.

Таким чином ми бачимо, що найбільш вживаними назвами тварин для подібних фразеологічних одиниць є назви свійських тварин, або тих, які супроводжують людину протягом її життя. Зустрічаються й представники екзотичного світу, однак, в меншій кількості.

Міжмовні фразеологічні еквіваленти з повною відповідністю одиниць лексичного та граматичного рівня зустрічається частіше, звичайно, у близьких мовах – російській та українській, але співпадають і з англійською мовою, особливо при використанні порівняльних оборотів, наприклад, сильний, як бик – *as strong as a bull*. Тут ми знаходимо відповідності всіх трьох рівнів. Факт наявності збігів говорить про можливість поєднання різних фразеологізмів на образному рівні, і, відповідно, підтверджує доцільність їх використання у навчальному процесі. Приклади відповідних фразеологічних одиниць різних мов викладач може застосовувати розглядаючи питання міжкультурної комунікації. В цьому напрямку ми бачимо подальші перспективи наукового дослідження.

Список використаної літератури

- 1. Федуленкова Т. Н.** Сопоставительная фразеология английского, немецкого и шведского языков [Електронний ресурс] / Т. Н. Федуленкова // Веб-портал: Научная электронная библиотека монографии, изданные в издательстве Российской Академии Естествознания – Режим доступа : <http://www.monographies.ru/152>.
- 2. Райхштейн А. Д.** О сопоставлении фразеологических систем / А. Д. Райхштейн // Иностран. яз. в шк. – 1980. – № 4. – С. 8 – 14.
- 3. Солодуб Ю. П.** К вопросу о совпадении фразеологических оборотов в различных языках / Юрий Петрович Солодуб // Вопросы языкознания – 1982. – № 2. – С. 106 – 114.

Форостюк І. В. Порівняльний аналіз міжмовних фразеологічних еквівалентів із зоонімічним компонентом англійської, української та російської мов

У статті розглядаються міжмовні фразеологічні еквіваленти із зоонімічним компонентом англійської, української та російської мов, а також чинники, які впливають на виникнення даних еквівалентів. Робляться висновки щодо лексичного та граматичного збігу фразеологічних еквівалентів трьох мов, які розглядаються. Обрані фразеологічні одиниці аналізуються за типами збігів та типологічної ідентичності. Наводяться приклади типологічно ідентичних фразеологізмів зі спільністю фразостворюючої моделі при збігах тільки логіко-семіотичної форми її реалізації.

Ключові слова: зоофразеологізми, міжмовні еквіваленти, лексичний склад, фразеологічний аналіз.

Форостюк И. В. Сравнительный анализ межъязыковых фразеологических эквивалентов с зоонимическим компонентом английского, украинского и русского языков

В статье рассматриваются межъязыковые фразеологические эквиваленты с зоонимическим компонентом английского, украинского и русского языков, а также факторы, которые влияют на появление данных эквивалентов. Делаются выводы о лексическом и грамматическом совпадении фразеологических эквивалентов трех рассматриваемых языков. Представленные фразеологические единицы анализируются по типам совпадений и типологической идентичности. Даются примеры типологически идентичных фразеологизмов с общностью фразообразующей модели при совпадении только логико-семиотической формы ее реализации.

Ключевые слова: зоофразеологизмы, межъязыковые эквиваленты, лексический состав, фразеологический анализ.

Forostiuk I. V. Comparative Analysis of English, Ukrainian and Russian Interlingual Phraseological Equivalents with Zoonimic Elements

The article examines interlingual phraseological equivalents with zoonymic elements of English, Ukrainian and Russian languages, and factors that influence on the appearance of the equivalents. The peculiarity of the comparative analysis of idioms is their complicated multidimensional and nature. Idioms are unconditioned units that are more complicated than a base that made them. Idioms also have difference of a form and meaning. An approximateness is the result of this peculiarity. The conclusions of lexical and grammar coincidence of idioms were made up. The interlingual phraseological equivalents with complete correspondence of lexical and grammar levels of phraseological units are more often met between close languages, of cause, but they coincide with English idioms, especially when using comparative constructions. The idioms are also analysed according to the types of coincidence and typological identity. The examples of typologically identical idioms with common phrase making model with coincidence of logically-semiotic form of its realization are presented. The fact of equivalence shows the ability of combination of idioms on a figurative level, and therefore confirms the necessity of using them at the studying process.

Key words: zoophraseological units, interlingual equivalents, lexical composition, phraseological analysis.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. пед. н., доц. Міквабія Е. Г.